

עורך: מיכאל מילשטיין

כרך 10, גיליון מס' 8, 5 באוגוסט 2020

פירוק הרשות הפלסטינית: האומנם איום ממשי?

ד"ר משה לוי*

עד כמה הצליחה הרשות הפלסטינית לקדם את יעדיהם הלאומיים של הפלסטינים - שאלה זו מעסיקה רבות את הציבור ב"שטחים" מאז הקמת הרשות, והיא מתחדדת בשנים האחרונות נוכח מה שנתפס כהתרחקות מהאפשרות לכוון מדינה פלסטינית בגבולות 1967 שבירתה ירושלים, תוך יישוב סוגיית הפליטים. אי ההצלחה לממש הישגים אסטרטגיים, לצד הליקוי המתמשך בתפקודה של הרשות הפלסטינית, ובעיקר השחיתות שפשתה במוסדותיה, מעצימים את הדילמה.

על הרקע הזה, נדרש ניתוח מעמיק של האיום שאותו משמיעים בכירים פלסטינים, ובראשם אבו מאזן, לפרק את הרשות הפלסטינית (מהלך המכונה בפי הפלסטינים "מסירת המפתחות לידי ישראל"), וזאת בעיקר על רקע הקיפאון המתמשך בתהליך המדיני. איומים ברוח הזאת מועלים בזירה הפלסטינית משך למעלה מעשור. כבר ביולי 2008 איימו בכירים פלסטינים לפרק את הרשות אם ישראל תשחרר פעילי חמאס שהיו כלואים על-ידה במסגרת המגעים שהתנהלו באותה העת לשחרור גלעד שליט.¹ איומי הפירוק החריפו בהדרגה ככל שהעמיק המשבר המדיני. כך, בספטמבר 2017, איים אבו מאזן לפרק את הרשות הפלסטינית, לאור תמיכת הממשל האמריקני בראשות טראמפ בישראל. הוא הזהיר אז כי המשך המצב הקיים יוביל את הפלסטינים להטיל על ישראל את האחריות הכוללת בשטחי הרשות הפלסטינית.² איומי הפירוק גברו על רקע פרסום "תכנית

* ד"ר משה לוי הוא אלוף-משנה במיל', כיהן בעבר כראש מנהלת התיאום והקישור ברצועת עזה וכנספח צה"ל בתורכיה. עבודת הדוקטורט שחיבר עוסקת בעלייתה ובשקיפתה של משפחת אל-שוא מהעיר עזה בין השנים 1918-1988.

¹ "עבאס מאיים לפרק את הרשות במקרה שעסקת שליט תכלול שחרור של נציגים ושרים מחמאס" [בערבית], אילאף, 30 ביולי 2008, נצפה ב-20 ביולי 2020, מובא ב: <https://elaph.com/amp/Web/Politics/2008/7/352566.html>

² "נאום הנשיא מחמוד עבאס, נשיא פלסטין, בפני העצרת הכללית של האו"ם, ניו יורק, 20 בספטמבר 2017" [בערבית], אתר האינטרנט של המחלקה לענייני מו"מ של אש"ף, 20 בספטמבר 2017, נצפה ב-20 ביולי 2020, מובא ב: <https://tinyurl.com/y64ztxrs>

המאה" (ינואר 2020), והגיעו לשיא בעקבות ניתוק התיאום בין הרשות הפלסטינית לישראל (19 במאי השנה) נוכח התנגדותה הנחרצת של האחרונה למהלכי הסיפוח.

תומכי הפירוק בצמרת הפלסטינית טוענים כי יש להטיל על ישראל את מלוא האחריות על הנעשה בשטחי הרשות בכלל התחומים. במסגרת זאת, מצדדי הפירוק מציגים את רעיון המדינה האחת (אל-דולה אל-ואחדה) כתוצאה אסטרטגית הכרחית של הפירוק, תרחיש שלטענתם יתממש בד בבד או בעקבות הסיפוח. הדבר, כך נראה, נועד לעורר חשש בישראל מפני השלכותיו הרחבות וארוכות הטווח של פירוק הרשות. נושאי הרעיון מקווים בסתר ליבם, כי חששות אלה ידרבנו את ישראל להסכים לכינון מדינה פלסטינית, ובכך לשמר את צביונה של ישראל כמדינת הלאום היהודי.

מנגד, סבורים גורמים אחרים ברשות הפלסטינית - שלפחות לעת עתה נראה כי עמדתם היא הדומיננטית - כי אופציית פירוק הרשות איננה מעשית ומעריכים, שגם אם תפורק הרשות, תשאף ישראל לכוון "רשות אחרת" אשר תישען על השלטון המקומי הפלסטיני ועל מוקדי כוח חלופיים בגדה המערבית. בכירים בהנהגה הפלסטינית, דוגמת חסין אל-שיח', השר לעניינים אזרחיים, או גיבריל רג'וב, מזכ"ל הוועדה המרכזית של הפתח, אינם מעוניינים במימוש הפירוק, אך רואים בעצם ההצהרה על כך אמצעי לחץ על ישראל. צא'ב עריקאת, מזכיר הוועד הפועל של אש"ף ומחזיק תיק המשא ומתן המדיני, ציין בהקשר הזה אך לאחרונה, כי פירוק הרשות הפלסטינית אינו נדון כלל וכלל על-ידי ההנהגה הפלסטינית, וטען, כי נתניהו מבקש לקדם את מהלך הסיפוח מבלי למוטט את הממשל הפלסטיני הנוכחי, אלא להחליפו ב"רשות שמעמדה יהיה פחות מאשר עירייה"³.

במוקד ההתנגדות של הבכירים הפלסטינים לפירוק הרשות ניצבת השאלה: כיצד יפרק הממשל הפלסטיני את עצמו, והאם ישנם מוקדי השפעה בזירה הפלסטינית שמסוגלים לתרגם רעיון זה למעשה. הפלסטינים שוללים את האפשרות שהרשות תפרק עצמה, בין היתר, משום שהקבוצה הפוליטית ששולטת ברשות מזה יותר מרבע מאה קשורה בעבותות לישראל ולא הכשירה את הציבור הפלסטיני למציאות חלופית. יתרה מזאת, המתנגדים לרעיון הפירוק תוהים - בנימה אירונית - כי לא היה בכוחה של הרשות הפלסטינית לסיים את הפיצול הלאומי בינה לבין חמאס או לקדם בחירות במערכת הפלסטינית, אז כיצד אפוא תצליח לממש מהלך כה דרמטי.

האני אל-מצרי, ראש מרכז **מסאראת** למחקרי מדיניות וללימודים אסטרטגיים ומבכירי הפובליציסטים הפלסטיניים, גרס בהקשר הזה במאמר שפרסם ב-30 ביוני, כי הסיכוי למימוש

³ "עריקאת: נתניהו רוצה להפוך את הרשות לחלשה יותר מעירייה" [בערבית], **דוניה אל-וטן**, 14 ביולי 2020, נצפה ב-20 ביולי 2020, מובא ב: <https://www.alwatanvoice.com/arabic/news/2020/07/14/1352547.html>.

תרחיש "מסירת המפתחות" נמוך משום שמשמעותו עימות כולל בין ישראל לפלסטינים. אל-מצרי טען, כי הרשות הפלסטינית מעוניינת להרוויח זמן, לפחות עד לבחירות בארצות-הברית (ראשית נובמבר השנה), תוך שהיא מייחלת לחילופי הממשל הקיים. עוד הסביר אל-מצרי, כי דווקא איומי הרשות הפלסטינית לפרק את עצמה מוכיחים, כי היא משרתת את ישראל, ותהה, כיצד מתיישבת הסתירה בין הרצון להציג את הרשות כ"הישג לאומי" לבין "מסירת המפתחות" שמשקף כישלון אסטרטגי חרוץ. לתפיסתו, החלופה לרשות הפלסטינית, במקרה של פירוק או קריסה, הינה אנרכיה וריבוי מקורות הכוח וקבלת ההחלטות במקרה הסביר, או בתרחיש הרע פחות - הפיכת הרשות לגוף נותן שירותים, כאשר המשימות הלאומיות כבדות המשקל יועברו לידי אש"ף.⁴

בין אם הדיון בצמרת הפלסטינית על שאלת פירוק הרשות רציני או לא, הוא מעורר דאגה גוברת בקרב הציבור הפלסטיני. זה חושש מפני קריסת הרשות הפלסטינית, ובעיקר מהשלכות התרחיש על שגרת יומו ועל פרנסתו, הניצבות במוקד ענייניו כיום ומהוות סיבה מרכזית ליציבות היחסית בגדה המערבית בעשור האחרון. כך, מסקר דעת קהל שערך המכון הפלסטיני למחקרי מדיניות ודעת קהל בראשותו של ח'ליל אל-שקאקי ביוני השנה עלה, כי 65 אחוזים מהנשאלים הביעו דאגה מקריסת אפשרית של הרשות הפלסטינית או מכך שלא תוכל להעניק שירותים אזרחיים, ו-63 אחוזים הביעו חשש מפני אנרכיה ביטחונית שתפתח בשטחי רשות אם זו תחדל מלהתקיים.⁵

לסיכום, לפחות בשלב הזה, פירוק הרשות הפלסטינית נראה יותר כאיום שנועד להפעיל לחץ על ישראל לרכך את עמדותיה המדיניות כלפי הפלסטינים. ואולם, כמו במקרים רבים בעבר, עלולים שני הצדדים, ובעיקר זה הפלסטיני, למצוא עצמם בנתיב הידרדרות, לרבות היחלשות ואובדן שליטה של הממשל המרכזי בראמאללה, גם מבלי שהדבר תוכנן או מהווה יעד של הפלסטינים.

מימוש תרחיש ההתפרקות של הרשות הפלסטינית תלוי בסופו של דבר הן בישראל והן באבו מאזן. מהלך חד-צדדי שייתפס כמרוקן מתוכן את התהליך המדיני, כמו מימוש סיפוח שטחים בגדה המערבית, או לחילופין פגיעה קשה ורחבה בצמרת הפלסטינית ובמנגנוני הביטחוניים ובאיתנות התקציבית של הרשות הפלסטינית, עלולים לגרום למיטוט מהיר יחסית של הממשל המרכזי בראמאללה. גם צעדים פנים-פלסטיניים, שאינם תלויים בהכרח בישראל, עלולים להוביל לכך, כמו למשל ניצחון חמאס בבחירות (אם וכאשר יתקיימו), תסיסה חברתית-כלכלית נגד הרשות

⁴ האני אל-מצרי, "יש סיפוח או אין סיפוח... יש רשות או אין רשות" [בערבית], **מסאראת**, 30 ביוני 2020, נצפה ב-20 ביולי 2020, מובא ב: <https://tinyurl.com/y4d6v60s>.

⁵ PSR, *Public Opinion Poll No 76*, June 30, 2020, accessed July 20, 2020, at: <http://pcpsr.org/en/node/813>

הפלסטינית, בעיקר מצד הדור הצעיר, שתפתח לכדי "אביב פלסטיני", או התפתחות מאבקי כוח פנימיים בצמרת הפלסטינית ב"יום שאחרי" אבו מאזן.

בין לבין מתחוור כי הנתק המתמשך בין ישראל לרשות הפלסטינית (מאז ה-19 במאי), עלול להביא לאורך זמן למילוי של עוד ועוד סמכויות אזרחיות על-ידי ישראל ובכך גם לגרום להיחלשות בתפקודו של הממשל הפלסטיני ובדימויו בעיני הציבור. הדבר עלול להוות מתכון לדעיכה הדרגתית של הרשות הפלסטינית, ייתכן עד כדי התפרקות, וזאת כאמור גם בניגוד לתכנוניה ולרצונותיה של ההנהגה בראמאללה.

כל הזכויות שמורות למרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב. ניתן לעשות שימוש לא מסחרי בתכנים, תוך ציון שמו של הכותב ומרכז משה דיין באוניברסיטת תל-אביב, ובתוספת סימוכין וקישור למקור באתר של מרכז משה דיין, <https://dayan.org/he>.